

۱۳۴۶۰۱۸

خلق جدید و حرکت چومسری

از دیدگاه ابن عربی و ماسدرا

دکتر عزیزالله سالاری

۸۱۵۵۲۷۱

سرشناسه

عنوان و نام پدیدآور

مشخصات نشر

مشخصات ظاهری

شماره

و صنعت هرست نویسی

یادداشت

شماره کتابخانه ملی

سالاری، عزیزالله، ۱۳۴۰ -

خلق جدید و حرکت جوهری از دیدگاه ابن عربی و ملاصدرا

تهران: آوین نگار، ۱۳۹۳.

۳۲۱ ص.

۹۷۸-۶۰۰-۹۳۲۰۵-۴-۳

فیپاری مختصر

فهرست نویسی کامل این اثر در نشانی: <http://opac.nlai.ir> قابل دسترسی است

۳۸۳۲۶۴۷:

عنوان: خلق جدید عرفانی و حرکت جوهری

از دیدگاه ابن عربی و ملاصدرا

مؤلف: کتر عزیزالله سالاری

ناشر: آوین نگار

حروفچینی: مرصیا حسین زاده علی آبادی

صفحه آرا: زیبا کاتب

طراح جلد: کوثر منتظری

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۳

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۳۲۰۵-۴-۳

قیمت با جلد شومیز: ۱۸۵۰۰ تومان

قیمت با جلد سخت: ۲۱۵۰۰ تومان

نشانی: تهران، اتوبان ارتش، شهرک شهید محلاتی، خیابان جهد، خیابان نصر ۹

بلوک ۳۹، ورودی ۱، واحد ۴

تلفن: ۲۲۴۵۸۰۷۳-۰۹۱۲۴۷۵۴۶۲۷

Email: aminsalar@gmail.com

فهرست مطالب

۱۱	مقدمه
۲۱	بخش اول: وحدت وجود
۲۲	گفتار نخست
۲۲	چیستی وحدت وجود
۲۶	اصل الاصول
۲۷	وحدت وجود و چالش‌ها
۳۰	مکاتبة عبدالرزاق کاشانی وعلاء الدوله سمنانی درباره وحدت وجود
۳۰	۱- مکتوب عبدالرزاق به علاء الدوله
۴۰	نظر جامی
۴۱	نظر قاضی نورالله شوشتری:
۴۲	حکایتی از میرزا جواد ملکی تبریزی
۴۳	نظر ابن تیمیه و شیخ علی اکبر اردبیلی
۴۳	بیان صدرالمتألهین شیرازی وهم مشربان او در باب وحدت وجود
۵۰	کل الوجود
۵۲	مجازی بودن وجود
۵۶	معنای اصلی وحدت وجود

- ۵۷..... وحدت وجود در قرآن و کلام معصومین علیهم السلام
- ۶۰..... کدام وحدت؟
- ۶۴..... وحدت وجود در اشعار برخی از عارفان
- ۶۵..... فخرالدین عراقی:
- ۶۵..... خواجه شمس الدین محمد «حافظ»
- ۶۶..... شیخ محمود شبستری:
- ۶۶..... شمس الدین کیشی «کشی»:
- ۶۶..... شمس عربی:
- ۶۸..... عبدالرحمن جامی:
- ۷۲..... هاتف اصفهانی:
- ۷۳..... بخش دوم: تجلی و فیض الهی و ظهور آفرینش
- ۷۵..... تعریف تجلی
- ۷۷..... معنای تجلی:
- ۷۸..... تجلی در نهج البلاغه
- ۷۸..... تجلی و فیض در دیدگاه ابن عربی
- ۸۱..... اقسام تجلی و فیض
- ۸۳..... فاعل بالتجلی و بالعشق
- ۸۵..... رابطه وحدت وجود و تجلی
- ۹۲..... باز به گفته جامی:
- ۹۳..... اصالت حق و اضافه اشراقیه
- ۹۹..... نفس رحمانی
- ۱۰۴..... سخن سید حیدر آملی
- ۱۰۵..... سخن امام خمینی:

۱۰۶.....	نفس رحمانی و جوهر هیولانی:
۱۰۸.....	ابوالعلاء عقیفی و وجه تسمیه نفس رحمانی
۱۱۰.....	نفس رحمانی و کلمات وجودی
۱۱۴.....	راز تکرار ناپذیری تجلی
۱۱۹.....	تکرار لذیری تجلی در کلام ملاصدرا
۱۲۱.....	بخش سوم: اعیان ثابتة
۱۲۲.....	اعیان ثابتة
۱۲۳.....	تبیین اعیان ثابتة
۱۲۷.....	موجود یا معدوم؟
۱۳۰.....	اعیان ثابتة و معدومات ازلی
۱۳۴.....	وجود موجود است یا معدوم؟
۱۳۴.....	کلی موجود است یا معدوم
۱۳۷.....	تفاوت میان اعیان ثابتة و معدومات ازلی
۱۳۸.....	اعیان و کلیت
۱۴۲.....	مجموع نبودن اعیان
۱۴۹.....	اعیان ثابتة و اسماء الهیه
۱۵۳.....	اعیان و عالم تکوین
۱۵۷.....	حروف و کلمه معنوی
۱۵۹.....	وجود خارجی و پدیداری احکام و آثار اعیان:
۱۵۹.....	۱- تشبیه دریا و امواج:
۱۶۰.....	۲- ظهور یک چهره در آیینه های گوناگون:
۱۶۰.....	۳- تابش یک نور بر آبگینه های مختلف:
۱۶۱.....	۴- پدیداری واحد در اعداد مختلف:

- بخش چهارم: خلق جدید (خلق مدام) ۱۶۳
- خلق جدید (خلق مدام) ۱۶۴
- معنی لغوی خلق: ۱۶۴
- اصطلاح خلق جدید و تعریف آن: ۱۶۵
- معنای تجدد امثال: ۱۶۶
- خلق جدید در قرآن ۱۶۷
- خلق جدید یا تجدد امثال ۱۶۷
- نقد نظریه اشاعره سبانیه ۱۸۰
- جوهر ازلی و مایه ۱۸۷
- ریشه یابی «العرض» لایبقی و «انین» ۱۹۱
- براهین اشاعره بر «تجدد امثال»: ۱۹۵
- العرض لایبقی زمانین در نگاه عرفان ۱۹۶
- معجزه خلق جدید ۱۹۹
- یوم یعنی چه؟ ۲۰۳
- توَّسع الهی ۲۰۸
- محو و اثبات ۲۰۹
- جلوه‌گری و تبدل ۲۱۰
- تکلم و تجدد ۲۱۱
- تمثیل امواج دریا و تجدد ۲۱۲
- اعاده و تکرار امثال ۲۱۳
- انشاء جدید در هر نفس ۲۱۴
- ظهور و بطون و خلق جدید ۲۱۵
- تأمل در واژه‌های «جهان» و «عالم» ۲۱۶

۲۱۷.....	خلق جدید در اشعار و گفتار پاره‌ای از عارفان
۲۱۸.....	سنائی غزنوی:
۲۱۸.....	مولانا جلال‌الدین محمد بلخی:
۲۲۱.....	فخرالدین عراقی:
۲۲۳.....	شیخ محمود شبستری:
۲۲۹.....	عبد الرحمن جامی:
۲۳۴.....	ملا محمد محمد فیض کاشانی:
۲۳۸.....	ملاحسین اشرفی:
۲۴۰.....	علامه محمد آقابالا مامری:
۲۴۰.....	علامه حسن زاده آملی:
۲۴۳.....	بخش پنجم: حرکت جوهری
۲۴۶.....	قوه در مقابل فعل
۲۴۶.....	ثابت و سیال
۲۴۷.....	جوهر و عرض
۲۴۹.....	پیشینه حرکت جوهری:
۲۵۴.....	برهان در اثبات حرکت جوهری
۲۵۷.....	برهان دوم:
۲۵۹.....	برهان سوم:
۲۶۱.....	برهان چهارم:
۲۶۴.....	شبهه بقای موضوع
۲۷۱.....	معمای ربط متغیر به ثابت
۲۷۹.....	دستاوردهای حرکت جوهری
۲۷۹.....	۱- اثبات حرکت آفرین «خالق متعال»

- ۲- حدوث زمانی جهان ماده ۲۸۱
- ۳- معاد «= غایت حرکت طبیعت» ۲۸۷
- ۴- ربط متغیر به ثابت و حادث به قدیم ۲۸۹
- ۵- جسمانیة الحدوث و روحانیة البقاء بودن نفس ۲۹۸
- مقایسه حرکت جوهری و خلق جدید ۳۰۲
- الف- وجوه اشتراک: ۳۰۳
- ب- وجوه اختلاف: ۳۰۴
- نمایه نام ۳۱۰
- کتابنامه ۳۱۷

مقدمه

«يَسْأَلُهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ: كُلُّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ»
آن چه در آستانه آفرین است - هستی دمدام خویش را- از او می خواهند
و او هر دم کاری است.

جهان کل است در هر طرفه زمین / عدم گردد و لایقی ز مانین
دگر باره شود پیدا جهانی / در هر لحظه زمین و آسمانی
همیشه خلق در خلق جدید است / اگرچه مدت عمرش مدید است
حمد و سپاس سزاوار خداوندگاری است که «كَارَ اللَّهُ وَلَمْ يَكُن مَعَهُ شَيْءٌ» و به
گفته جنید بغدادی: «الآن كما كان»؛ آفریدگاری که «أَخْبَرَنِي عَنْ شَيْءٍ خَلَقَهُ ثُمَّ هَدَى^۱» و:
این همه عکس می و نقش نگارین که نمود

یک فروغ رخ ساقی است که به با افتاد
او که با مشعل عشق، آتشی افکند تا ققنوس و از دل آن، عالمی سر بر آورد.
جهانی که دم به دم جهنده است و ذره ذره اش در تکاپوی «إليه راجعون»
دست افشان و پای کوبان می روند:

جمله اجزا در تحرک در سکون / ناطقان کائناتاً إليه راجعون

۱. نک: امام خمینی (ره): «مصابح الهدایة إلى الخلافة والولایة»، ترجمه سید احمد فهری، ص ۱۳۴.

ذکر و تسبیحات اجزای نهان غلغلی افکند اندر آسمان^۱

بزرگ یگانه‌ای که با پرگار عشق، هندسه هستی را ترسیم کرد و چون «کنزاً مخفیا» بود، «تاب مستوری» نداشت. از این رو، چهره نمود تا او را بشناسند و در این جلوه‌گری، جهانی پدیدار شد؛ جهانی که با نفّس رحمانی‌اش ظهور کرد و اندوه تنهایی‌اش را زدود.

نفّس رحمانی‌اش دم به دم در کار است که خود گفته است: «يَسْأَلُهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلُّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ»:

کل یوم هوفسان چه نشان است و چه شأن

یعنی اوصاف کمال تو ندارد پایان

جلوه حسن تو را غایت انانی نیست

هر زمان نشئه دیگر شود از پرده عیان^۲

پس آفرینشش مدام است و بی‌توقف و جلوه‌هایش بی‌تکرار:

هر لحظه به شکلی بت عیار برآمد و در هر دو نهان شد^۳

وی «دائم الفضل علی البریه» است و نفحاتش پیوسته به جهان جاری است و چون: «لا تکرار فی التجلی»، خلقش مدام است و دوباره؛ همان که جامی به حقیقتش زبان گشوده است:

اعیان کامد ز مکمن غیب پدید و ز حضرت حق خلعت عسی پوشید

بر موجب حکم و هویدای و یعید در هر آتش خلعی و لبسی است جدید^۴

۱. مولوی بلخی، جلال‌الدین محمد: «مثنوی معنوی»، دفتر سوم، ابیات ۴۶۴ و ۴۶۵.

۲. الرحمن / ۲۹

۳. کاشفی، ملاحسین: «لب لباب مثنوی»، ص ۱۰۰.

۴. رک: همایی، جلال‌الدین: «مولوی نامه»، ج دوم، ص ۸۸۵.

۵. جامی، عبدالرحمن: «سه رساله در تصوف - شرح رباعیات در وحدت وجود»، ص ۷۴.

نقاش چیره دستی که نه تنها «خطا بر قلم صنعش نرفت» بلکه با تجلی پی در پی و ایجاد امثال و نیز استمرار بخشیدن به تجدد و تحول مدامش، آدمیان و عالمیان را در بهت و حیرت فرو برده است «بَلْ هُمْ فِي لَبْسٍ مِنْ خَلْقٍ جَدِيدٍ»^۱. از این نظر، تک تک پدیده‌ها آیات آن حکیم مصور و عاشق پیشه است که چون تخت شاه یمن، اعجاز تجدد یافته و در ملک سلیمان وجود، دم به دم خلق جدیدش عطا شده است. پس جهان سراسر تماشاگاه راز است و حیرت فزای محرمان سلوک. پیدا است که نامحرمان این وادی، در چنبره تلبیس گرفتارند و چنان پرده بردیده‌هاشان افشاده است، که به راز خلق جدید و زرفای آفرینش بی درنگش معرفت نیافتند.

با این نگاه، نااهل در «يَذُلُّهُ اللَّهُ مَغْلُولَةً»^۲ محبوسند و از معرفت «بَلْ يَدَاهُ مَبْسُوطَتَانِ»^۳ محروم. به کوه مانده بستند و به گمان ایستایی و سکونشان، سیر تجدد و تحرک آنها را نگشودند و ندانند که به سان ابر در حرکتند: «وَتَرَى الْجِبَالَ تَحْسَبُهَا جَامِدَةً وَهِيَ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ»^۴.

کاشکی هستی زبانی داشتی که بتوانی بدیده‌ها برداشتی^۵

که اگر چنین می‌شد، نقاب از رخسار موجودات فرو می‌افتاد و سیه رویی ممکنات رخ می‌نمود که: «كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ»^۶.

درک این هیچی ذاتی، مساوی است با دریافت خلق مدام. «وَمِنْ حُجُجِ الْبَاقِ حُجَّتُ الْوَجْدِ»^۷ آفریدگار پس خلق دم به دم او، یعنی هیچی ذاتی و فقر دمام ما: «مِنْ حُجُجِ الْوَجْدِ»^۷ و ما عِنْدَ اللَّهِ بَاقٍ»^۷.

۱. ق/ ۱۵ ۲. مائده/ ۶۴

۳. مائده/ ۶۴ ۴. نمل/ ۸۸

۵. جامی، عبدالرحمن: «سه رساله در تصوف - شرح رباعیات در وحدت وجود»، ص ۷۴

۶. الرحمن/ ۲۹ ۷. نحل/ ۹۶